

Szabadon piszkál a szellem

Eörsi István: Az ötlábú bárány

Publicisztikai írások,

Pesti Szalon Könyvkiadó, Bp., 474 oldal

Eltekintve attól, hogy Az ötlábú bárány címlapján háromlábú madár ékeskedik, hogy a sajtóhibák a belső borítón kezdődnek, és a tartalomjegyzékben folytatódnak, s hogy (a kettő között) a nyomda baja meglehetősen meggyűlt a szavak elválasztásával, figyelmen kívül hagyva, hogy a publicisztikai írások megértéséhez nem pusztán az évszám, hanem a megjelenési hely ismerete is közelebb vinne, márpedig ez utóbbi sajnálatos módon kimaradt ebből a kötetből (a szöveget gondozta **Eörsi János**), végezetül elhessegetve azt a gondolatot, hogy egy ilyen kiadásról milyen vitriolos cikket kanyarítana az, akinek összegyűjtött írásait ebben a kötetben olvashatjuk, megállapítható:

Eörsi István az utóbbi évtizedek legszellemesebb, legmélyebb, legmaradandóbb publicisztikai munkásságát hozta létre, amely feltétlenül megérdemli, hogy végre összeszedve, csoportosítva, kötetben is olvasható legyen.

Hogy ezek az írások kiadhatók, egységes, élvezetes, izgalmas kötet áll össze belőlük, az csöppet sem triviális. A publicisztika napi aktualitásokhoz szokott kötődni, a benne érintett események, személyek, érvek, nyelvi fordulatok és álláspontok hamar feledésbe merülnek. Az igazán jelentős publicisztika azonban túléli tárgyát. Részint azért, mert általános igazságokhoz jut el, vagy mert életben tartja, megörökíti pillanatnyilag aktuális tárgyát; de mindenekelőtt azért, mert jól van megírva: szerkezete, stílusa, érvrendszere van, indulat és beszélő személy áll mögötte, s ezek révén évek, évtizedek múltán is összekötötést képes teremteni keletkezése és az olvasás kora között. Valahogy úgy, ahogyan a „Hruscsov és Kennedy beszélgetnek” kezdetű viccek egy részén máig is jót nevetünk.

Hiszen ismerünk igazán maradandó publicisztikát: a magyar újságírásnak olyan nagyjai voltak, mint Ady és Kosztolányi vagy az újrafelfedezett és újra kiadott Molnár Ferenc, K. Havas Géza, Zsolt Béla. Egyáltalán nem túlzás **Eörsit** ebbe a sorba illeszteni – nem arról van tehát szó, hogy a szerző most éppen valahány éves, s ezért kijár neki alkalmi írásai egybegereblyézése. Az utóbbi időben egyre több válogatott publicisztikai kötet lát napvilágot, s bár a maga módján mindegyik érdekes, az biztos, hogy sokukat hamar el fogjuk felejteni.

Nem így **Eörsiét**. Vajon miért?

A publicisztikai írások, csakúgy, mint a lírai költemények vagy az elbeszélő művek, jó esetben megteremtnek valakit, egy beszélő személyt, akit az olvasó felfedezni vél a szöveg mögött: akinek a nyelvet, az érvelést, a nézőpontot tulajdoníthatjuk. Itt ez a személy talán **E. I. önkéntes** (ahogyan **Eörsi** másutt nevezni szokta magát). Valaki, aki szívósan (de nem kétségbeesetten) próbálja megérteni, hogy mi is az, amibe belecsöppent, akit mindig a józanság és a ráció igazgat. Ez a beszélő elkerekedett, csodálkozó szemmel tekint a világra, amelyről hiszi, hogy megfejthető. A leghülyébb kérdéseket sem szégyelli feltenni, nem csatlakozik azokhoz, akik csak rálegyintenek az áttekinthetetlen, kusza világ furcsa vagy felháborító jelenségeihez. Megkísérel mindent logikusan végiggondolni, s elszántan ragaszkodik ahhoz, hogy választ kapjon. A jogot, az egyenlőséget, a szabadságot képviseli ott is, ahol legföljebb csak ezek a szavak léteznek. Előfeltevéseit a minimumra szorítja, úgy tesz, mintha

előítéletei nem is volnának (persze kinek nincsenek?); tehát csak kérdez, álmélkodik, ellentmondásokra mutat rá – és sokat mulat.

Ezenközben viszont **Eörsi** írásai, ha úgy tetszik, agresszívok: azért íródnak, hogy bizonyos mondatok soha többé ne hangozhassanak el, vagy ha elhangzanak is, ezentúl mindig fel legyünk vértézve ellenük. Azt követeli, hogy bizonyos emberekre, magatartásokra, gesztusokra többé ne gondolhassunk csendes elnézéssel. Hogy ne feledjük el a minisztert, aki eljátssza a haverkodó jófiút, s kedélyesen elzavarná a kellemetlen író hazájából; hogy vegyük észre, milyen hihetetlenül kártékony a jópofizó író hazug rendőr-szociográfiája. S hogy át kell gondolnunk, miről beszélünk, amikor a „keresztény középosztály” vagy az „antiszemitizmus” szavakat használjuk. Nem igaz, sugallja **Eörsi**, hogy mindent lehet: szavainknak, tetteinknek súlyuk van. De az írásoknak ez a racionalista-moralista-nyelvkritikus beszélője folyton mókázik is. Szellemességének egyik forrása éppen az, hogy minden ostobaságot, minden agyrémet, minden szembetűnően irracionálist hajlandó türelmesen és logikusan átvizsgálni. Nem csapkod, nem csapong, nem adja el a poént egy poénért – maga ez az intellektuális kaland is mosolyt csalhat olvasói ajkára. Másfelől **E. I. önkéntes** kifejezetten szemtelen: rosszul viseli a pöffeszkedést, az önelégültséget, a lekerekített aranyigazságokat, egyáltalán: a tekintélyt. Olvasói úgy érezhetik: helyettük is pofátlankodik, a nevükben is kellemetlenkedik azokkal, akik túlságosan is komolyan veszik magukat. A vidám és naiv fickó veszedelmes debattőr is. Már vagy harminc éve. Reméljük, még vagy harminc évig.

Kálmán C. György